

TILINING IZOHLI LUG'ATLARIDAGI RANG MAYDONINING LEKSIK BIRLIKLARI TAHLILIGA DOIR

Shansutdinova Diyora

Andijon Davlat Chet Tillari instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada lug'atlardagi rang semantikasini berilishi bir necha olimlar nazariyalariga asosan tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: semantik tadqiqot, rang semantikasi, oq, qizil, jigarrang, sariq, paradigmatic, sintagmatik va assotsiativ-derivativ.

Annotation: in this article, the assignment of color semantics in dictionaries is analyzed based on the theories of several scientists.

Keywords: semantic research, color semantics, white, red, brown, yellow, paradigmatic, syntagmatic and associative-derivative.

Аннотация: в данной статье анализируется присвоение цветовой семантики в словарях на основе теорий нескольких ученых.

Ключевые слова: семантическое исследование, цветовая семантика, белый, красный, коричневый, желтый, парадигматический, синтагматический и ассоциативно-производный.

Barcha semantik tadqiqotlar uchun asos til va dunyo haqidagi bilimlarimizni tizimlashtiradigan va ma'lum bir davrda tilning leksik boyligini izchil aks ettiradigan so'zlardir.davriy rivojlanish [Kozyrev,Chernyak 2015: 79]. Lug'at yozuvining eng muhim tarkibiy qismi bu so'zma-so'z talqin (ta'rif) bo'lib, unda "leksik ma'no ikki xil matn eksplikatsiyasiga ega bo'ladi" [Sulimenko 2012: 47], chunki ular mavzuni identifikatsiyalashga, so'zni qarindoshlar guruhiga kiritishga imkon beradigan minimal semantik tarkibiy qismlarni ajratib ko'rsatishga asoslangan.ma'no birliklari va ular orasidagi farqlarni aniq aniqlang [Sternin, Solomatin2011].Barcha izohli

lug'atlarda, "izohli lug'at" dan boshlab, rang maydonining birliklari quyidagicha talqin qilinadimaxsus rang ('bo'yoqning jinsi yoki turi, kostyum, Kohler') [dahl Lug'ati1980].E. V.Wrenni yodda tutgan holda, rangli sifatlarga so'z bo'lishi kerak rang yoki apellyatsiyabilan belgilangan boshqa taklif qiluvchi so'z rang[Wren2014:18]. Izohli lug'atlarda u yoki bu tarzda entsiklopedik lug'atlarda qayd etilgan rang tushunchasining xususiyatlari aks ettirilgan: rang,yorug'likning ma'lum bir vizual hissiyotni keltirib chiqaradigan xususiyati, aks ettirilgan yoki chiqarilgan nurlanishning spektral tarkibiga mos keladi. Turli to'lqinlarning yorug'ligi turli xil rang sezgilarini qo'zg'atadi. Shu bilan birga, nurlanishning aniqlangan spektral tarkibiga aniq mos kelmaydigan murakkab ranglar(masalan, binafsha rang) mavjud. Yoritishda ob'ektning rangi oq rangda (barcha ranglarni o'z ichiga olgan) rang bilan belgilanadi.aks ettirilgan[*Illustrated encyclopedia Dictionary* 2001]. "Spektr rangi", "yoritish","nurlanish", "yorug'lik" ning tanlangan semantik tarkibiy qismlari keyingi tahlil uchun muhim bo'ladi. 14 izohli lug'atlarda so'z eng muhim tizim parametrlari – paradigmatic, sintagmatik va assotsiativ-derivativning uzviy bog'liqligida namoyon bo'ladi. Bir-birini to'ldiruvchi printsiplarning turli lug'atlarini talqin qilish so'zning ma'nosining to'liq tasvirini yaratishga imkon beradi [Sternin, Rudakova 2017: 26-27]. Ular, tilshunoslarning fikriga ko'ra, boshqa belgilarning ma'nolari o'rtasidagi iloji boricha ko'proq aloqalarni aniqlashlari kerak [Frumkin 1984: 14], shu bilan birga"ba'zi bir lingvistik standartni aks ettiruvchi (ta'rifiga ko'ra) oddiy lug'at ma'lumotlari"sodda"ona tilida so'zlashuvchilarning jamoaviy fikridan juda farq qilmasligi kerak." Rang ma'nosidagi so'zlar majoziy-hissiy fikrlash bilan bog'liq bo'lgan ma'noning empirik tarkibiy qismini o'z ichiga oladi,"voqelikni bir vaqtning o'zida tushunchalar ko'rinishida aks ettiradi" [Vasilev 1990: 91]. Eksperimentlar S. I. Ojegovning "rus tili lug'ati" talqinlarining yaqinlashishini va so'zlarning semantikasi to'g'risida eksperimental ma'lumotlarni ko'rsatdi [Vasilevich 1988: 5]. Turli xil izohli lug'atlardagi kolorativ talqinlarni taqqoslang, biz leksikograflar tomonidan ajralib

turadigan xususiyatlarning ob'ektivligini ko'rsatadigan umumiyliklar. S. I. Ojegov va N. yu tomonidan "rus tilining izohli lug'ati" da bir nechta rang sifatlarining talqinlarini ko'rib chiqing. Shvedova (o'rta maktab), faqat o'rganilayotgan maydonga tegishli qiymatlarni ajratib ko'rsatish: oq. 1. Qor, sut, bo'r ranglari. *Moviy*. Spektrning asosiy ranglaridan birining rangiga ega-o'rta yashil va ko'k; och ko'k, (E'tibor bering, lug'atda D. N. Ushakov tomonidan tahrirlangan so'z ko'k rang, osmon rangi bilan taqqoslash orqali: "ochiq ko'k, rang-barang rangga ega", mas 1-da-rang bilan taqqoslash orqali.oyoq, *Yashil*. 1. Spektrning asosiy ranglaridan birining rangiga ega-sariq va ko'k o'rtasida o'rta; o'tlar, ko'katlar ranglari; 1 lug'atlarning nomlari va qabul qilingan qisqartmalar ishlatilgan lug'atlar Ro'yxatida keltirilgan. 2. *Ochiq sariq*, kanareyka patlarining ranglari; qahva. 3. Qahva rangiga ega; to'q jigarrang. Qizil. 1. Spektrning asosiy ranglaridan birining rangiga ega, to'q sariq rangda, qon rangida. Jigarrang. To'q jigarrang sariq, doljin yoki qovurilgan qahva ranglari. Oltin. 3. *Yorqin sariq*, oltin ranglar. Limon. 2. Ochiq sariq, limon qobig'ining ranglari. Binafsha rang. Och binafsha, lilac yoki binafsha ranglar; pushti. Tarvuzning pishmagan pulpasining ranglari, olma gullari, oq, qizg'ish rangga ega; och yashil. 2. *Och yashil*, marul barglari ranglari; za'faron. Sariq-to'q sariq, jigarrang rang, za'faron rangi. Bunday talqinlar ma'lum bir ob'ektni idrok etishning sub'ektivligini aks ettiradi, qandaydir rangga ega bo'lgan odatiy ob'ektni ko'rsatadi [Frumkina 1984: 17]. Prototiplarga havola, keng tarqalgankoloratsiya talqinlari, juda muhimdir. Rangni etalon tashuvchisi bilan bog'lash g'oyasi ma'lum kognitiv nazariya asosida yotadi. Shuni ta'kidlash kerakki, bir qator shunga o'xshash metaforalarning barqarorligi (tiparoza, lilac, malina, gilos), ularning muntazam ravishda takrorlanadigan 17 tabiati ba'zi tadqiqotchilarni metaforik deb hisoblashga majbur qiladi. o'xshash holatlarda uzatish allaqachon mavjud emas, garchi standart bilan bog'liqlik bo'lsada. taqqoslash, albatta, saqlanib qolmoqda [Sklyarevskaya 1977].

Adabiyotlar:

1. Василевич, А. П., Кузнецова, С. Н., Минченко, С. С. Цвет и названия цвета в русском языке / А.П. Василевич, С.Н. Кузнецов, С.С. Минченко. – М.: КомКнига, 2005. – 216 с.

2. Васильев, Л.М. Современная лингвистическая семантика: Учеб. пособие для вузов / Л.М. Васильев. – М.: Высш. шк., 1990. – 176 с.

3. Козырев, В.А., Черняк, В.Д. Вселенная в алфавитном порядке: Очерки о словарях русского языка / В.А. Козырев, В.Д. Черняк. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2000. – 359 с.